

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

МІЩИК Людмила Іванівна

УДК 378

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

+ 13.00.05 - соціальна педагогіка
13 00 04

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора педагогічних наук

Київ-1997

AB 38, 999

Дисертацією є рукопис.

ЛННБ України ім.В.Стефаника

Робота виконана у Запорізькому
Міністерства освіти України.

00504750 (L)

Науковий консультант: доктор педагогічних наук,

член-кореспондент АПН України
КОВАЛЬ Лариса Григорівна, завідувач
кафедри педагогіки Київського уні-
верситету імені Тараса Шевченка

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член АПН України
МАДЗИГОН Василь Миколайович, віце-
президент АПН України, директор Інсти-
туту педагогіки АПН України

доктор психологічних наук, професор
БАЛЛ Георгій Олексійович, завідувач
лабораторією методології і теорії пси-
хології Інституту психології
імені Г.С.Костюка АПН України

доктор педагогічних наук, професор,
КАПСЬКА Алла Йосипівна, завідувач ка-
федрою соціальної педагогіки Національ-
ного педагогічного університету імені
М.П.Драгоманова

Провідна установа:

Тернопільський педагогічний університет,
кафедра педагогіки, Міністерство освіти,
м.Тернопіль

Захист відбудеться " 19 " грудня 1997 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.01.34 у Київському університеті імені Тараса Шевченка (252601, м.Київ, вул.Володимирська, 60, ауд. 303).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано " 19 " листопада 1997 р.

ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ

О.В.ПЛАХОТНИК

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження проблеми. Становлення і розвиток соціальної педагогіки як науки і практичної дисципліни пов'язаний із суперечливими і неоднозначними процесами, які протягом багатьох десятиліть відбувалися в нашому суспільстві. Вони сприяли виявленню його потреби в соціально-педагогічній діяльності у соціумі та спонукали розвиток соціальних послуг для різних категорій населення. Значення цих видів соціальної підтримки, соціального захисту та соціальної адаптації зростає в перехідний період розвитку суспільства, коли активізуються його зовнішні (економічні, політичні, соціальні) та внутрішні (стратифікація суспільства) фактори. Їхня взаємодія потребує пошуку соціально-педагогічних технологій, які властиві конкретному етносу, його менталітету, традиціям освіти й виховання, способу життя і мають відповідати проблемам, зумовленим історичним розвитком суспільства. В таких умовах пряме, беззастережливе перенесення досвіду соціально-педагогічної роботи інших країн на вітчизняний ґрунт є неможливим і безпідставним. Очевидною стає підготовка фахівців нової генерації, здатних здійснювати специфічну професійну діяльність, виявляти кордоцентричний підхід до розв'язання тих проблем особистості, які існують на макро-, мезо- та мікрорівнях. Концептуальне розв'язання їх ґрунтується на соціальній педагогіці, яка пройшла значний історичний шлях, про що свідчить практична діяльність відомих зарубіжних та вітчизняних педагогів (Й.Песталоцці, Р.Штейнер, М.Монтессорі, С.Т.Шацький, А.С.Макаренко, С.Ф.Русова, В.О.Сухомлинський та ін.), має істотні здобутки як нова галузь загальної педагогіки. В своєму розвитку соціальна педагогіка увібрала надбання суміжних дисциплін, що становлять її методологічний пласт, тобто філософію, соціологію, психологію, соціальну психологію та ін. Роль соціальної педагогіки як науки про закономірності і механізми формування та соціалізації особистості на макро-, мезо- та мікрорівнях зростає у зв'язку із розвитком відносно нових спеціальностей: "практична психологія" і "соціальна педагогіка", які, відповідно до Закону України "Про освіту", здійснюють психологічне забезпечення навчально-виховного процесу та соціально-педагогічний патронаж у системі освіти. Головним завданням соціальної педагогіки в практичному аспекті є координація, об'єднання всіх державних та суспільних структур, зусиль соціального оточення, його інститутів виховання, національних програм, ресурсів та

служб, які сприяють задоволенню соціальних, економічних, освітніх, оздоровчих потреб різних категорій дітей, молоді, людей похилого віку. Водночас – це діяльність соціального педагога як посередника в усіх питаннях соціального патронажу і соціальної допомоги, а також видах соціальної роботи (шкільна, родинна, правозахисна, опікунська, культурно-дозвілєва та фізкультурно-оздоровча). Це актуалізує проблему оволодіння цим фахівцем психологічними, соціальними, педагогічними діагностиками, методиками організації соціально-педагогічної роботи, застосування їх у нових соціально-педагогічних умовах виховання, формування та розвитку особистості. Вивченню проблеми становлення соціальної педагогіки як науки присвятили свої праці Б.Л.Вульфсон, Т.Ф.Яркіна, Б.Бітінас, М.П.Гурьянова (Росія), ряд українських дослідників (Н.П.Бура, З.Г.Зайцева, І.Д.Зверева, А.И.Капська, Л.Г.Коваль, В.М.Оржеховська, О.І.Пилипенко, Г.М.Лактіонова, В.М.Сидоров та ін.).

Своєрідним науковим підґрунтям у підходах до становлення і розвитку соціальної педагогіки як науки стали дослідження з проблеми вищої педагогічної освіти (А.М.Алексєв, О.В.Глузман, Є.П.Белозерцев, Л.С.Нечепоренко, Л.І.Рувінський, В.В.Сагарда, В.А.Семиченко, В.О.Сластьонін; чималу роль у цьому плані відіграли дослідження питань історії, філософії та психології вищої освіти (Г.О.Балл, І.А.Зязьн, Ж.Б.Євтух, Н.С.Ладижець, Т.І.Левченко, В.І.Луговий, В.К.Майборода, В.М.Мадзігон, Н.Г.Ничкало, В.І.Равкін, В. Д.Шадріков, І.П.Яковлев), історії та теорії університетської педагогічної освіти за кордоном (Б.Л.Вульфсон, С.А.Головко, З.О.Малькова, М.Д.Нікандров, Л.П.Пуховська, Т.Ф.Яркіна).

Проблемам формування професійної готовності до педагогічної діяльності присвячено праці В.А.Кан-Калика, Н.В.Кузьміної, В.А.Семиченко, Н.Ф.Тализіної, Т.А.Томілової. Розробляються питання, пов'язані із пошуком шляхів удосконалення навчального процесу у вищій школі (А.П.Верхола, О.І.Єрьомкін, В.І.Загвязінський, Л.Г.Коваль, В.А.Козаков, О.Г.Мороз), організаційних форм, методів та технологій навчання студентів університетів (Т.Ф.Акбашев, І.С.Дмитрик, В.К.Дьяченко, А.С.Нісімчук, І.О.Рейнгард), визначенням особистісно орієнтованої підготовки студентів до професійної діяльності (О.Г.Асмолов, А.О.Реан, В.О.Якунін, Т.С.Яценко). Спостерігаються істотні зрушення в обґрунтуванні різноманітних моделей фахівців університетського типу (А.М.Манкемов, Є.Е.Смирнова, П.А.Шавір).

Проте зазначені дослідження не вичерпують усіх питань щодо теоретико-методичних основ підготовки спеціалістів нової генерації – соціальних педагогів в умовах закладів вищої освіти. Постає потреба

у створенні науково-методичного забезпечення та моделі підготовки спеціалістів за трьома основними аспектами: педагогічним, психологічним та управлінським. Безумовно, від концептуальних засад, що становлять основу підготовки майбутніх фахівців, вирішальною мірою залежать не лише її професійна ефективність, а й соціальна оцінка результативності, вірогідності виконуваних ними дій, статус цих факторів у суспільстві та підтримка їх державою. Такої підтримки, спеціального вивчення й утвердження в ієрархії інших педагогічних наук потребує нині соціальна педагогіка як наука і як практична дисципліна.

Ці та інші обставини роблять вельми актуальним розроблення концептуальних засад підготовки соціальних педагогів. Реалізація їх у закладах вищої освіти (університеті, інституті, коледжі) має здійснюватися різними шляхами: економічним (через актуалізацію професійного потенціалу соціального педагога у різних сферах соціальної роботи суспільства), соціальним (через формування професіоналізму як моральної цінності та системи ціннісних орієнтацій студентства) і науковим (завдяки технологічності та практичній спрямованості підготовки фахівця цього профілю). Розвиток цієї спеціальності враховує існуючі тенденції професійної підготовки: зростання особистісно орієнтованої діяльності; гуманістичність і демократизм в організації навчально-виховного процесу в закладах вищої освіти; індивідуалізація та диференціація навчання і прагнення студентів досягти професійного рівня у своїй галузі; удосконалення інноваційних технологій, впровадження передового педагогічного досвіду; розвиток активності, самостійності та ініціативи студентів, їхніх професійних якостей і здібностей (А.М.Алексюк, П.П.Автомонов, В.С.Заслуженжк, В.А.Козаков, В.І.Лозова, Г.М.Сагач, Г.В.Троцько та ін.).

Разом із тим існуючі напрями удосконалення педагогічної системи вищої школи відображають провідні об'єктивні тенденції розвитку, які чітко намітилися в передовому педагогічному досвіді та зумовили появу інноваційних технологій, форм і методів, засобів навчання, а водночас нових видів активності студентів, яким притаманні риси учіння і праці. Участь у розв'язанні проблемних ситуацій, що моделюють суспільності виробництва і науки в аудиторних умовах, роботу на посаді спеціаліста у діловій грі, у складі дослідницького колективу наукової лабораторії, філіалу кафедри на підприємстві; підготовка дипломного проекту з реальної теми, а в ряді випадків і впровадження його результатів у практику - це нові форми активності студентів. Вони свідчать про взаємопроникнення навчальної, наукової і виробничої діяльності і є історично новим явищем, що не має аналогів у традицій-

ній педагогіці.

Аналіз практики підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти України дає можливість систематизувати ряд суперечностей між:

- вимогами суспільства до представника цієї спеціальності і неготовністю закладу вищої освіти здійснити його повноцінне науково-методичне забезпечення;
- необхідністю системного застосування соціальним педагогом професійно значущих знань, умінь і навичок у майбутній роботі і нерозробленістю понятійно-термінологічного апарату соціальної педагогіки як науки та видів діяльності цього фахівця;
- вимогам щодо особистісно орієнтованого навчання і практичної підготовки соціального педагога, необхідністю її індивідуалізації та диференціації і використанням у навчанні здебільшого традиційних форм і методів навчально-виховного процесу;
- потребам впровадження ідей гуманізації і демократизації навчання та керування навчальною діяльністю студента, його розвитком у різних видах професійної діяльності, взаємодії та спілкування на мезо-, макро- та мікрорівнях і споживацькою позицією студента у навчанні і соціокультурній діяльності.

Отже, недостатня розробленість проблеми підготовки соціальних педагогів, а також потреба вузів у теоретично обгрунтованій концепції та практично спрямованій моделі такої підготовки зумовили вибір теми докторської дисертації "Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти".

Об'єктом дослідження є процес та тенденції розвитку соціальної педагогіки як науки і практично спрямованої навчальної дисципліни.

Предмет дослідження - система підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти України.

Мета дослідження полягає в теоретичному обгрунтуванні концепції і моделі професійної підготовки соціальних педагогів та експериментальній апробації їх у закладах вищої освіти України.

Концепція дослідження зумовлюється дією у соціально-педагогічній системі підготовки соціальних педагогів провідних факторів, змісту, форм, методів, умов та результатів - її складових. Провідними факторами є процес розвитку соціальної педагогіки як науки та специфічні особливості соціально-педагогічної діяльності суспільства. Соціальна педагогіка покликана сприяти подоланню відчуження кожної конкретної особистості від своєї справжньої соціальної природи. У цій ідеї, на наш погляд, найповніше втілюється гуманістична функція соціальної педагогіки. Тому підготовка соціальних педагогів є прак-

тичною реалізацією цієї гуманістичної функції, особистісно орієнтованого підходу до їхнього навчання щодо змісту, так і форм та методів. Інший фактор зумовлюється сукупністю філософських, педагогічних, акмеологічних та інших позицій, які становлять зміст, продуктивні форми, стратегію та методи професійної підготовки соціальних педагогів. Змістом їхньої професійної підготовки є такі види професійної діяльності, як соціальна робота, соціальна допомога, соціальні послуги, що відіграють роль квазіпрофесійної діяльності у навчанні (технології). Організоване у такий спосіб навчання актуалізує особистісний потенціал студентів, стимулює професійне самовизначення майбутніх фахівців.

Концептуальна ідея професійної підготовки соціальних педагогів ґрунтується на трьох моделях, які утворюють ядро нашої теорії. **Теоретична** модель відтворює істотні характеристики педагогічного процесу як загальнопедагогічної категорії. Специфічними для нього є стосунки учасників педагогічної діяльності, логіка побудови навчального процесу, його змістова наповнюваність (навчання, викладання, учіння, форми, методи), результативність (контроль, рефлексія). Ця модель виконує такі функції: 1) опис педагогічної дійсності за допомогою наявних понятійних засобів; 2) тлумачення її на рівні явищ (емпіричний опис) засобами мови, якою користується соціальна педагогіка, а також мовами інших наук (насамперед, психології), що допомагають адекватному розгляду явищ; 3) формування на цій основі уявлень, які дають змогу звести розмаїття емпіричних явищ до теоретичної єдності. **Нормативна** модель втілює уявлення про те, якими мають бути зміст, форми і методи навчального процесу. При побудові нормативної моделі першочергове значення має таксономія цілей впровадження педагогічної системи у реальну структурну модель навчального процесу. **Проективна** модель відображує логіку реалізації професійної підготовки соціальних педагогів. Її розроблення спрямоване на точний і послідовний перелік навчальних дисциплін, навчальних програм, планів, критеріїв ефективності діяльності педагогічної системи та освітньо-професійної програми. Фактично ця модель є відображенням нормативної моделі у конкретних рівнях професійної підготовки: молодший спеціаліст, бакалавр, магістр соціальної педагогіки, а також у наступних формах післядипломної освіти.

Загальна гіпотеза дослідження : якщо підготовка соціальних педагогів у закладах вищої освіти ґрунтуватиметься на розумінні соціальної педагогіки як нової галузі загальної педагогіки із властивими їй видами практичної діяльності, то зміст цієї підготовки має відображувати модель і технологію побудови навчального процесу на засадах ін-

дивідуалізаці та диференціації, особистісно орієнтованого підходу, результативності професійної діяльності майбутнього фахівця у рефлексивному середовищі.

Загальну гіпотезу було підкріплено рядом **часткових гіпотез**:

а) дослідження процесу та тенденцій розвитку соціальної педагогіки як науки можливе через теоретичне осмислення етапів її становлення, соціально-політичних процесів і педагогічних концепцій, що дає право вважати її новою галуззю загальної педагогіки;

б) професійна підготовка соціальних педагогів у закладах вищої освіти є досяжною за наявності системи науково-методичного забезпечення її змісту та рівнів;

в) високого рівня готовності студентів до реалізації соціально-педагогічної діяльності можна досягти через доцільне поєднання теоретичної та практичної підготовки;

г) досягнення високого рівня сформованості практичних умінь і навичок у студентів і розвиток відповідних професійних якостей можливі за умов орієнтації закладу вищої освіти на підтвердження престижу професії і соціального статусу соціального педагога, його відповідності вимогам конкретного соціального інституту.

Згідно з метою та гіпотезою дослідження було визначено такі **завдання**:

- встановити теоретичні передумови становлення і розвитку соціальної педагогіки як науки та практичної дисципліни;

- виявити особливості підготовки соціальних педагогів на сучасному етапі розвитку вищої освіти;

- розробити концепцію системи підготовки соціальних педагогів та виявити особливості її функціонування;

- обґрунтувати й апробувати технологічні механізми організації навчальної діяльності на різних етапах професійного самовизначення майбутнього соціального педагога;

- визначити критерії та рівні професійної підготовки соціального педагога; їхню динаміку залежно від структури цієї підготовки та способів організації навчання;

- виробити науково-методичні рекомендації закладам вищої освіти щодо впровадження організаційно-методичного та технологічного забезпечення спеціальності "соціальна педагогіка" у закладах вищої освіти.

Відповідно до поставлених завдань було використано такі **методи дослідження**:

- **теоретичні**: аналіз філософської літератури, праць вітчизняних і зарубіжних вчених з питань соціальної роботи та соціальної педаго-

гіки, культурологічних досліджень проблем формування особистості у контексті культури нації, концепцій діяльнісного підходу, формування позиції особистості, теорій учіння, групового пристосування, теоретичного узагальнення передового соціально-педагогічного досвіду;

- **емпіричні**: діагностика, адаптована згідно із завданнями дослідження, масовий збір емпіричного матеріалу (анкетування, опитувальники, бесіди, інтерв'ю); педагогічний консиліум; ранжування; педагогічний експеримент. У дисертації використано також методи якісного та кількісного опрацювання отриманих результатів.

Загальна методологія дослідження ґрунтується на філософських положеннях про соціальну зумовленість формування і розвитку людини, її діяльності і творчості, про єдність загального й одиничного, соціальну детермінованість та активність особистості, про сутність освітньо-виховного процесу як специфічної форми суспільного буття, взаємозалежність соціальної свідомості та самосвідомості, "Я концепції" особистості в процесі її соціалізації; на загальній теорії діяльності; загальнонаукових методах соціального пізнання, детермінізму, а також на конкретно-історичному, культурологічному та системному підході до аналізу соціальних процесів.

Теоретичну основу дослідження становлять положення сучасних міждисциплінарних досліджень (філософії, соціології, педагогіки та психології) про особливості діяльності та самореалізації людини у навчально-виховному процесі, професійну підготовку фахівців і розвиток їхньої педагогічної майстерності (Б.Г.Ананьєв, Л.С.Виготський, Н.В.Кузьміна, О.М.Леонтьєв, Л.Ф.Спірін, В.О.Сластьонін), застосування системно-структурного аналізу та оцінки професійної готовності до діяльності (А.М.Алексюк, В.А.Кан-Калик, Л.Г.Коваль, В.А.Семиченко), про фактори оптимізації педагогічної діяльності (Ю.К.Бабанський, В.М.Коротов, М.М.Поташник та ін.), структуру психології професійного становлення (Г.О.Балл, Б.Г.Ананьєв, Н.В.Кузьміна та ін.), положення рефлексивної психології і педагогіки (І.М.Семенов, С.Ю.Стеланов та ін.), а також праці з теорії виховання та методики виховної і профілактичної роботи з різними категоріями дітей і молоді (А.И.Капська, В.М.Мадзігон, В.М.Оржековська та ін.)

Дослідження здійснювалося протягом 1975-1997 років в декілька етапів науково-педагогічного пошуку.

На першому етапі (1975-1982 рр.) було вивчено та проаналізовано філософську, соціологічну, педагогічну та психологічну літературу з проблеми, досліджено вітчизняний і світовий досвід організації соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення, реалізо-

вано теоретичну концепцію включення соціальної педагогіки як науки і навчальної дисципліни до практики підготовки фахівців.

На другому етапі (1982-1992 роки) на основі критичного аналізу навчально-методичного забезпечення спеціальностей "соціальна педагогіка", "соціальна робота", "практична психологія" у вітчизняній та зарубіжній практиці підготовки цих фахівців здійснювалося теоретико-методичне розроблення концепції та моделі підготовки цих фахівців у закладах вищої освіти; було організовано і проведено багаторічний пошуковий експеримент із впровадження концепції та моделі в роботу Запорізького державного університету; апробовано умови ефективною підготовки соціальних педагогів у цьому навчальному закладі.

На третьому етапі (1992-1997 рр.) було здійснено контрольний експеримент, спрямований на впровадження науково-методичного забезпечення професії у закладах вищої освіти України із визначенням загального та особливого в кожному навчальному закладі; з'ясовано прикладні аспекти дослідження, пов'язані з роботою випускників у соціальних службах для молоді, у закладах освіти, установах охорони здоров'я, соціального захисту населення, центрах працевлаштування та соціальної реабілітації, тощо. Розроблено критерії ефективності запропонованої системи підготовки фахівців і обґрунтовано перспективи розвитку професії в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в: розробленні методологічних засад дослідження проблем підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти; створенні концепції підготовки соціального педагога у системі закладів вищої освіти; теоретичному обґрунтуванні та практичному впровадженні моделі організації навчально-виховного процесу із спеціальності "соціальна педагогіка" та її методичного забезпечення; розробленні науково-методичних засад соціальної педагогіки як науки і практично спрямованої навчальної дисципліни; визначенні та апробації педагогічних умов реалізації технологічних моделей теоретико-практичної підготовки студентів до професійно орієнтованої діяльності.

Теоретична значущість дослідження полягає в науковому розробленні актуальних питань теорії і практики соціальної педагогіки, визначенні її статусу як науки і практично спрямованої навчальної дисципліни, встановленні закономірностей і тенденцій підготовки студентів до професійної діяльності у цій галузі; у розв'язанні проблеми взаємозумовленості критеріїв і рівнів підготовленості соціальних педагогів у вузах України завдяки застосуванню технологічних моделей організації навчально-виховного процесу; вирішенні питань, пов'язаних із ке-

руванням професійним самовизначенням студентів на різних етапах навчання.

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці і впровадженні конкретних наукових методів і прийомів; в підготовці соціальних педагогів; у створенні підручників, посібників, методичних рекомендацій, нових технологій навчання студентів, що стимулюють їхню самостійність, інтелектуальну активність, сприяють розвитку педагогічної майстерності і культури; визначенні умов підвищення готовності майбутніх соціальних педагогів до педагогічної діяльності і прискорення їхньої професійної адаптації; впровадженні нових спецкурсів і різноманітних видів практики; реалізації методик діагностування рівнів підготовленості студентів до професійної діяльності у сферах освіти, культури, дозвілля, а також програм для освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста, магістра.

Практичні висновки і рекомендації пройшли **апробацію** у різних вузах України (Київському університеті імені Тараса Шевченка, Миколаївському філіалі Київського університету культури, Києво-Могилянській Академії, Харківському інституті культури, Донецькому державному університеті, а також педагогічному коледжі при Київському університеті імені Тараса Шевченка) та зарубіжжя (Німеччина, Данія, Швеція), набули поширення на факультетах названих вище вузів. Деякі аспекти розробленої нами системи та технологій підготовки спеціалістів знайшли відображення у створенні стандартів професії "соціальна педагогіка", освітньо-професійної програми, затвердженої Міністерством освіти України. Рекомендації щодо складання навчальних планів та програм із цієї спеціальності використовують викладачі київських, харківських, луганських вузів (університетів та інститутів культури, інститутів післядипломної освіти). У дослідженні на різних його етапах взяло участь понад 2-х тисяч студентів, 80 викладачів, 25 вчителів шкіл нового типу.

Вірогідність та аргументованість одержаних результатів і висновків забезпечується застосуванням різноманітних методів і прийомів педагогічного дослідження, значним охопленням учасників дослідження дослідно-експериментальною роботою, кількісним та якісним аналізом експериментального матеріалу, репрезентативністю вибірки, можливістю відтворення експерименту та зіставлення його результатів із масовим педагогічним досвідом.

Особистий внесок дисертанта полягає в розробленні концепції та моделей професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої

освіти України, в обґрунтуванні складових системи, технології та її реалізації; визначенні умов ефективного її функціонування, здійсненні експериментальної перевірки та аналізі результативності проведеної роботи.

Дисертантом вперше впроваджено метод комплексної підготовки соціальних педагогів, визначено і класифіковано основні організаційно-методичні змістово-процесуальні тенденції системи цієї підготовки в університетах як підсистеми вищої педагогічної освіти. За матеріалами дослідження організовано і проведено особисто автором міжнародні конференції: "Соціально-педагогічний патронаж у системі освіти" (Запоріжжя, 17-19 травня, 1995 р.), "До прогресу в економіці через освіту" (Запоріжжя, 19-23 жовтня, 1992 р.), "Соціально-педагогічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді" (Запоріжжя, 13-15 лютого, 1994 р.), "Молодь і соціальний прогрес" (Запоріжжя, 21-23 травня, 1997 р.) Всеукраїнську студентську олімпіаду із соціальної педагогіки (квітень 1997 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в 39 наукових і науково-методичних працях; серед них 2 монографії, 1 навчальний посібник, 7 методичних рекомендацій і навчальних програм, 23 матеріали конференцій загальним обсягом біля 60 друкованих аркушів.

На захист винесено:

1. Концепцію професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти України, основу якої складає розуміння соціальної педагогіки як науки та практично спрямованої навчальної дисципліни.

2. Теоретичне обґрунтування структурних компонентів навчально-виховного процесу із цієї спеціальності та його навчально-методичне забезпечення.

3. Діагностичні методики рівнів підготовленості студентів до здійснення професійно значущих видів соціально-педагогічної діяльності, а також етапів професійного самовизначення, керування підготовкою соціальних педагогів у закладах вищої освіти.

4. Педагогічні умови ефективної діяльності системи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (328 найменувань, із них 12 - іноземних). Загальний обсяг дисертації 340 стор. основного тексту. У роботі наведено 9 таблиць, 1 схема.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обгрунтовано актуальність та доцільність дослідження проблеми теоретично-методичних основ професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти; визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, методологічні і теоретичні основи та методи дослідження, розглянуто наукову новизну, теоретичну і практичну значущість; основні положення, що їх винесено на захист і відображено результати впровадження дослідження у практику професійної підготовки соціальних педагогів в Україні.

У першому розділі "Історичні передумови становлення і розвитку соціальної педагогіки як науки" розглянуто статус соціальної педагогіки у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, психолого-педагогічну інтерпретацію категорій і практичну спрямованість сучасної соціальної педагогіки.

Згідно із системним підходом до історичного процесу розвитку соціальної педагогіки як науки, виявлено чотири основних періоди, всередині яких спостерігаються тенденції до поділу на підетапи, що свідчать про розвиток її мети, змісту, понятійно-термінологічного апарату, внесок у її становлення відомих представників філософської, педагогічної та психологічної наук, а також роль різноманітних соціальних інститутів, в яких здійснюється соціалізація особистості.

Перший період - е м п і р и ч н и й - характеризує епоху становлення емпіричних уявлень про різноманітні соціальні інститути виховання та тенденцію до з'ясування їхнього значення у соціалізації особистості, встановлення провідних факторів, які забезпечують її ефективність. Витоками спеціалізації на цьому етапі була, передусім народна педагогіка з її провідними ідеями та складовими: народна дидактика, народна виховна практика, родинна педагогіка та деонтологія.

Другий етап - к о н т е к с т у а л ь н и й - свідчить про існування тенденції до пошуків вчених та практиків щодо вироблення нових підходів до виховання, чіткого виділення в ньому мети та провідних завдань, створення теорій і концепцій, властивих розвитку педагогіки як науки і, водночас, визначення в ній соціального контексту.

Із проаналізованих у дисертації контекстуальних аспектів природовідповідності (Я. А. Коменський), виховання джентльмена (Джон Локк), сенсуалізму (Ж.Ж. Руссо), розвиваючого навчання (И.Г. Песталоцці), керування поведінкою (И. Герbart), етичності виховання (Т. Вайц), нових шляхів до суспільної педагогіки (О. Вільман), предметності виховання як науки і мистецтва (К.Д. Ушинський), філософії та

експериментальної педагогіки (Д.І.Писарев), вільного виховання (Л.М.Толстой, К.М. Вентцель), соціальних (колективних) відносин (А.С. Макаренко), впливає висновок про тісний зв'язок соціальної педагогіки з педагогічними концепціями, на тлі яких вона починає розвиватися як самостійна наука (П.Наторп) та практично спрямована діяльність суспільства або особистості (доброчинна діяльність, превентивна робота, робота в общині, робота із соціально знедоленими/).

Третій етап розвитку соціальної педагогіки ми вважаємо **концептуальним**, оскільки він характеризується тенденцією до створення чітких соціально-педагогічних систем і концепцій, властивих освітнім орієнтаціям різних країн світу. Серед них значне місце у дисертації відведено концепціям інтегрованого розвитку компетентності (США, Швеція), глобальної освіти (США, Англія, Угорщина), відкритої школи (США, Англія), общинного виховання (США), "шкіл без стін" (США), "місто як школа" (Німеччина), виховуючого середовища (Франція), "педагогіки дії" (США), холістичної школи (Німеччина) та ін.

Поступовий вихід соціальної педагогіки на концептуальний рівень був зумовлений, насамперед, характерними для суспільства реаліями. Це: незахищеність особистості, безробіття, соціальні конфлікти, порушення прав людини, її прагнення позбутися тиску традиційних імперативних відносин, властивих різним соціальним інститутам. У концепціях цього етапу чітко відокремлюються три важливих для соціальної педагогіки компоненти: когнітивний, який спрямовано на розвиток пізнавальних можливостей кожної особистості; моральний, в якому втілюються її уявлення про мораль та її детермінанти у повідінці та **афективний**, що розкриває вміння людини налагоджувати відносини комфортності співіснування та неконфліктності стосунків.

Четвертий період - **науковий, системний** - характеризує сучасні тенденції розвитку соціальної педагогіки як науки про закономірності і механізми становлення і розвитку особистості в процесі здобуття нею освіти і виховання у різних соціальних інститутах, а також соціально орієнтованої діяльності освітніх, наукових, культурних та інших закладів, установ і соціальних служб, які сприяють формуванню соціальної активності дітей і молоді при розв'язанні суспільних, політичних, економічних та інших проблем суспільства (І.Д.Зверева, А.Й.Капська, Л.Г.Коваль, Н.П.Бура).

Соціальна педагогіка як наука має свій предмет - особистість у всіх її проявах і відносинах із світом та соціумом. Понятійно-категоріальний апарат цієї науки дає уявлення про принципи, форми, методи та види соціально спрямованої діяльності, про координацію, об'єднання

зусиль усіх державних і громадських структур, макро- і мікросоціуму. Інакше кажучи, це стосується соціального оточення, освітніх закладів, охорони здоров'я, діяльності соціального педагога в галузі соціальної роботи: шкільна, родинна, захист людини, служби піклування, центри зайнятості населення; соціально-педагогічний патронаж людей похилого віку в осередках соціальної допомоги та ін. Ці сфери постійно розширюються у зв'язку із проблемами, які виникають у суспільстві!

Розв'язання складних соціальних проблем потребує підготовки такого фахівця, який здатний здійснювати гнучкий і варіативний підхід до особистості, діє відповідно до етичних стандартів цієї професії, оволодів соціально-педагогічними діагностичними проблем, властивих різним категоріям населення в різних соціально-педагогічних умовах виховання, формування та розвитку особистості!

Таким чином, соціальна педагогіка як наука має узагальнювати результати і положення, які стосуються закономірностей, відносин, логіки взаємозв'язків, структурно-функціональних взаємодій усіх складових, що становлять зміст процесу соціалізації. Покликання соціальної педагогіки як практичної дисципліни полягає у створенні технологій, які сприяють позитивній соціалізації особистості. У наш час ці технології соціалізації набули розвитку у діяльності різноманітних соціальних служб і входять до програм їхньої роботи з різними категоріями населення.

Основною метою соціальної педагогіки як науки є інтеграція знань про соціальну природу особистості. Основною метою соціальної педагогіки як практичної дисципліни слід вважати створення технологій, що сприяють подоланню відчуженості особистості від своєї справжньої соціальної природи. Оскільки соціальна педагогіка є наукою міждисциплінарного характеру, вона має досліджувати становлення і розвиток особистості як одиничного, неповторного та унікального представника людського роду. Соціальна педагогіка розкриває форми соціального буття індивіда, механізми трансляції соціального досвіду, стадії становлення і розвитку особистості. У практичному аспекті соціальна педагогіка технологічно забезпечує становлення і розвиток особистості, встановлює міждисциплінарні зв'язки, спрямовані на високоефективне функціонування соціально-педагогічних технологій.

Відтак набуває особливої актуальності проблема категорій, що визначає саме практичну спрямованість соціальної педагогіки (В.Г.Бочарова, Бр. Бітінас, Н.П.Бура, І.Д.Зверева, Л.Г.Коваль,). Разом з українськими дослідниками цих проблем дисертант брала участь у створенні понятійно-категоріального апарату - словника із соціальної педаго-

гіки та соціальної роботи, в якому дано визначення таким категоріям і поняттям, як соціалізація, адаптація, інтеріоризація, ідентифікація, соціальне і рефлексивне середовище, соціальні ситуація і профілактика, соціальне обслуговування, соціальні послуги, соціальна допомога (підтримка), соціальна реабілітація та багато інших. Кожну із категорій (напрямів) розглянуто як певну соціально-педагогічну технологію, що охоплює принципи діяльності суспільства і соціальних служб, конкретний зміст соціально-педагогічної роботи, форми та методи, можливі наслідки протиправних дій, нехтування здоровим способом життя, відмову від культурного проведення дозвілля; організацію заходів із забезпечення програми позитивної життєдіяльності особистості; здійснення системи соціального захисту різних категорій молоді (забезпечення роботою, навчанням); формування відповідальності за протиправні дії.

Результатом рефлексії над концептуальним базисом соціальної педагогіки є визначення ряду основних принципів. Сама можливість побудови таких принципів свідчить про достатній ступінь зрілості соціальної педагогіки як науки і практичної дисципліни.

Принципи соціальної педагогіки - це положення, за допомогою яких можна осмислити становлення і розвиток особистості, а також умови її соціалізації. До них належать принципи гуманізму, солідарності, системності, поляризації та практики.

З принципом гуманізму в дослідницькій та практичній діяльності соціальної педагогіки пов'язане утвердження трьох провідних ідей. Це визнання людини: 1) найвищою соціальною цінністю; 2) метою суспільного розвитку; 3) найвищим критерієм оцінки всіх сфер суспільного життя взагалі та будь-яких соціально-педагогічних процесів.

Для соціальної педагогіки принцип солідарності є значущим за трьома аспектами: інтегральна соціальна природа (суть) людини; соціальна детермінація багатоаспектного процесу становлення і розвитку особистості; соціальність буття особистості.

Зміст принципу системності розкривається через такі положення: орієнтація на міждисциплінарний підхід до дослідження та забезпечення становлення і розвитку особистості; змістовний розгляд логіки субординації та координації всіх структурних компонентів соціалізації та особистісного рівня буття; розроблення соціально-педагогічних технологій на основі системного підходу.

Принцип поляризації передбачає розгляд у діалектичній єдності соціалізації: її форм, способів, аспектів (розвиток-саморозвиток, виховання-самовиховання, суб'єкт-об'єктні відносини тощо), осмислення

природи особистості та особистісного рівня буття як єдності протилежностей.

Принцип практики зумовлений прагматичною орієнтацією, яка полягає в тому, що особистість та її соціалізація, функціонування і характер самореалізації набувають значущості з точки зору тих практичних сфер суспільного життя, які, власне, і утворюють соціум.

Розглянуті методологічні принципи мають сприяти вирішенню загальних завдань, які стоять перед соціальною педагогікою: здійснити міждисциплінарний синтез знань про людину як педагогічну мету; сформувати стиль соціально-педагогічного мислення і діяльності; створити системи, які забезпечують організацію та реалізацію цілісної соціалізації в її найбільш розвинутих формах або, в крайньому разі, удосконалити існуючі соціальні та педагогічні системи для більш ефективної реалізації цієї функції.

У другому розділі дослідження "Система професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти" розглядається досвід функціонування системи професійної підготовки соціального педагога в Україні, аналізуються особливості реалізації моделей професійної підготовки соціальних працівників за кордоном, а також характеризується сфера діяльності та основні функції соціального педагога. В дисертації йдеться про те, що класифікаційно-функціональний компонент діяльності соціального педагога набуває особливого значення в підготовці соціально-педагогічних кадрів. Підкреслюється, що система професійної підготовки фахівців зумовлюється предметним ціннісно-змістовим планом перспективної моделі професійних якостей соціального педагога.

Дослідженням встановлено, що найбільш дієвими функціями в діяльності соціального педагога є: виховна, прогностична, діагностична, запобіжно-профілактична та соціально-терапевтична, охоронно-захисна, організаторська, організаційно-комунікативна, аналітико-дослідницька. На основі аналізу програм підготовки стверджується, що зміст базової освіти соціального педагога є значно складнішим і різноплановішим порівняно із змістом освіти учителя-предметника, а сама професіограма соціального педагога нагадує своєрідний алгоритм дії його процесуально-технологічного потенціалу.

У дисертації ретельно досліджуються професійні вміння та навички соціального педагога-організатора культурно-дозвіллевої діяльності в соціумі, керівника дитячих об'єднань та організацій, а також характеризуються професійно значущі якості соціального педагога: високий професіоналізм, компетентність, доброта, людяність, чуйність, спів-

чуття; комунікабельність, порядність, чесність, альтруїзм, працездатність, енергійність, повага до людей, ініціативність. Водночас розглядаються якості, неприпустимі в професії, - байдужість до людей, грубість, безвідповідальність, відсутність почуття обов'язку, користюлюбство, меркантильність, бездуховність, агресивність, жорстокість, цинізм, заздрість, неприязнь до хворих та людей похилого віку.

Добираючи способи діяльності соціального педагога, щоб включити їх до змісту фахової підготовки, слід враховувати необхідність управлінської діяльності, яка охоплює й активізацію соціальної творчості. Вирішальну роль у процесі управління діяльністю соціального педагога відіграє проект, а в ньому сценарій вихідного розвитку, який відповідає гуманістичним імперативам. Як гіпотеза-модель проект резонує з реаліями природно-соціального середовища. Якщо модельні гіпотези, способи і засоби реалізації проекту є правильними, то середовище саме "виведе" соціальний організм до його стійкого стану.

Отже, було з'ясовано, що соціальне проектування як творчий процес має супроводжуватися, по-перше, діагностикою вихідного стану організму об'єкта проектування; збором та аналізом інформації, в тому числі ретроспективної; проблематизацією-з'ясуванням справжніх суперечностей об'єкта проектування; по-друге, прогнозом його розвитку, зробленим на основі змістовного узагальнення результатів діагностики.

Так, у ході відбору студентів на спеціальність "соціальна педагогіка" застосовується ряд методик для виявлення здатності їх працювати соціальними педагогами. У дисертації розкрито перспективу підготовки викладача навчального закладу вищої освіти, яка включає такі основні компоненти: усвідомлення моральної основи самовизначення і необхідності отримання спеціальної професійної підготовки; прогнозування змін у праці та професії; побудова системи найближчих цілей і шляхів їх досягнення; виявлення про зовнішні та внутрішні перешкоди тощо.

На основі аналізу особистісного та мотиваційно-професійного самовизначення, сфер саморозвитку особистості було зроблено висновок про істотний зв'язок між характеристиками мотивації особистісного і відповідними характеристиками мотивації професійного самовизначення. Основним новоутворенням у розвитку особистості студентів є формування професійної самосвідомості, одним із проявів якої стає самоактуалізація як прагнення до виявлення і розвитку особистісних можливостей, як інтегральна складова цілісності особистості і механізм взаємодії колективного та індивідуального у професійній діяльності.

У третьому розділі "Методичне забезпечення системи професійної

підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти України" розкривається методичне забезпечення системи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти, розглядається концептуальна модель організації навчального процесу, висвітлюються особливості керування практичною підготовкою соціальних педагогів у конкретному закладі - Запорізькому державному університеті. Така підготовка ґрунтувалася на врахуванні практичного значення соціальної педагогіки, яке полягає у створенні повноцінних умов формування готовності особистості до удосконалення себе і соціальних відносин.

У дисертації стверджується, що соціальні педагоги доповнюють і розвивають багатопланову діяльність закладів освіти, охорони здоров'я, культури, громадських організацій, виконуючи інтегративну функцію взаємозв'язку державно-громадських структур із родиною та особистістю.

З урахуванням цієї специфіки у дослідженні проаналізовано різновиди педагогічної практики:

- охоронно-захисна, метою якої було вивчення правових норм для захисту інтересів клієнта; сприяння заходам державного рівня щодо її реалізації, юридичної відповідальності осіб, які безпосередньо або опосередковано протиправно впливають на клієнта;

- благодійно-ознайомча, яка передбачала ознайомлення з умовами життя і виховання дітей, молоді та людей похилого віку в установах санаторно-курортного типу, дитячих лікарнях, товаристві інвалідів, геронтологічних санаторіях, службі соціальної допомоги населенню;

- соціально-педагогічна, що спрямовувалася на ознайомлення студентів із сучасними навчально-виховними закладами різних типів (дошкільними, загальноосвітніми школами, закладами вищої освіти), альтернативними закладами (ліцеями, коледжами, гімназіями, спеціалізованими школами тощо);

- організаційно-дозвілєва, в якій студенти брали безпосередню участь як організатори виховної роботи у шкільному та позашкільному середовищі;

- діагностична, тобто робота з виявлення індивідуально-психологічних особливостей особистості. Студенти застосовували різноманітні методики їхнього аналізу та інтерпретації в різноманітних навчально-виховних структурах (загальноосвітніх школах, дошкільних і лікувальних закладах, ліцеях, школах-інтернатах, інспекції у справах неповнолітніх при райвиконкомах, дитячих приймальнях-розподільниках тощо);

- профілактична, спрямована на відпрацювання професійних вмінь й навичок соціального педагога (соціального працівника), що стосують-

ся приведення в дію соціально-правових, юридичних, психологічних механізмів запобігання й подолання негативних явищ і впливів; на організацію надання соціотерапевтичної допомоги тим, хто її потребує; забезпечення захисту прав людини; здійснення допомоги підліткам і молоді в період їхнього соціального і професійного самовизначення;

- соціологічна, в якій майбутні соціальні педагоги оволодівали науковими правилами, способами і методами соціологічних досліджень у навчально-виховних і оздоровчих закладах;

- реабілітаційно-корекційна, спрямована на формування в студентів умінь і навичок проведення психокорекційної та реабілітаційної роботи, оволодіння різноманітними методиками і формами їх проведення;

- переддипломна, яка являла собою соціально-педагогічну і психологічну діяльність студентів, спрямовану на збирання науково-дослідного матеріалу й узагальнення досвіду, нагромадженого в процесі практики, з метою написання дипломно-випускної роботи.

Проведення соціально-педагогічної практики передбачало використання таких провідних принципів: безперервність і наступність, самостійність (зокрема творче застосування одержаних результатів); дослідницький підхід (можливість досліджувати різні соціально-педагогічні та психологічні проблеми відповідно до особливостей і потреб соціальних структур, які є об'єктами практики); визначення об'єкту практики згідно із інтересами, нахилами та здібностями студентів, що має сприяти професійному становленню майбутніх соціальних педагогів.

Ключові проблеми, що їх мають розв'язувати студенти під час педагогічної практики, такі: організація соціально-педагогічного спілкування суб'єктів соціалізації та гуманізації; особистісно-індивідуальний підхід як засіб розвитку суб'єктів гуманізації та соціалізації; соціальна орієнтація всіх видів спілкування і відносин; співробітництво; оволодіння технологією соціально-педагогічної діяльності і спілкування.

Розглядаючи організацію соціально-педагогічної практики як єдність теоретичних, методологічних, дослідницьких завдань підготовки соціального педагога, ми намагалися реалізувати ці завдання в конкретних умовах на базі комплексів, об'єднань (університет - школа, університет - коледж, університет - лицей, університет - гімназія). Їхня діяльність дала можливість здійснити проектування й управління організаційно-педагогічними структурами. Цей напрям діяльності університету було спрямовано на забезпечення здатності структур до змін перебудови, оптимізації шляхів проходження управлінської інформації (В.М.Мадзігон); відповідальності кожного виконавця; додержання технології

функціонування нормативно-правових актів. Розроблено і застосовано у педагогічній практиці "кваліфікаційні вимоги" до соціального педагога.

У цілісній нормативній системі педагогічної практики було враховано такі її параметри, як поєднання стабільності та змінності нових кваліфікаційних вимог до кадрів із визначеним державним стандартом. Ми виходим з того, що підготовка соціального педагога має відображати регіонально-галузеві вимоги до рівня підготовки і кваліфікації спеціаліста; конкретні умови замовника (школа, ПТУ, дитячий будинок, соціальна служба тощо); спеціалізацію базової спеціальності; специфіку підготовки спеціалістів особливого профілю (для роботи в дитячих будинках, будинках інвалідів та інших соціально-педагогічних системах).

Таким чином, технологічна модель соціально-педагогічної діяльності містить такі компоненти: мета та завдання соціально-педагогічної діяльності, види професійної підготовки соціального педагога; принципи структурування дисциплін освітньо-професійної програми з цього фаху; форми та методи організації навчання відповідно до рівня підготовки соціального педагога; критерії оцінки результативності теоретичної та методичної готовності до роботи в різних соціальних інститутах, соціальних службах та державних установах.

У четвертому розділі "Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи підготовки соціальних педагогів до здійснення професійної діяльності" обґрунтовуються критерії та рівні підготовки, етапи впровадження методичної системи підготовки соціальних педагогів у роботу закладів вищої освіти, розкривається діагностика розвитку професійно значущих якостей соціальних педагогів у процесі навчання та педагогічної практики, а також перспективи розвитку спеціальності "соціальна педагогіка" в Україні.

Спираючись на теоретичний і практичний досвід підготовки соціальних педагогів в Україні, ми виділяємо дві групи критеріїв, за допомогою яких фіксується її рівень. Перша стосується базових характеристик готовності до здійснення соціально-педагогічної діяльності, незалежно від профілю підготовки та спеціалізації. До них належать такі критерії: здатність забезпечувати припустиме й доцільне посередництво між особистістю і родиною, з одного боку, і суспільством, різними державними і громадськими організаціями, з іншого, виконувати роль "третьої особи", сполучної ланки між особистістю і мікросередовищем, між дітьми і дорослими, родиною та суспільством; уміння впливати на спілкування, відносини між людьми, на ситуацію у мікросоціумі, стимулювати, спонукати клієнта до тієї чи іншої діяльності; уміння працювати в умовах неформального спілкування, перебувати в ролі неформального лідера,

помічника, радника, який сприяє виявленню ініціативи, активної суб'єктивної позиції клієнта; здатність співпереживати клієнту, виявляти активну участь у розв'язанні його проблем; уміння будувати взаємини на основі діалогу "на рівних", партнерства, виявляючи необхідну комунікабельність.

Друга група критеріїв стосується загальноосвітньої та загальнокультурної підготовки соціального педагога, що проявляється в знаннях: основних закономірностей розвитку особистості; специфіки потреб різних категорій і вікових груп, їхніх інтересів і потреб, установок, мотивів і ступенів задоволення їх; особливостей роботи у специфічному середовищі, в родині та об'єднаннях, групах та компаніях; сучасного стану та тенденцій розвитку підліткових та молодіжних угруповань, рухів, організацій, їхньої ролі, місця і впливу на особистість дитини, підлітка, юнака або дівчини; функцій державних і громадських інститутів; соціально-педагогічних, демографічних, екологічних особливостей середовища, в якому організують роботу; принципів організації дозвілля, спілкування, організації вільного часу; основ трудового законодавства; правил охорони праці, техніки безпеки; дорожнього руху, пожежної безпеки; методики діагностичних досліджень і розвитку особистості, групи, родини, середовища; навичок впливу на організацію соціально цінних видів суспільної, трудової та дозвіллевої діяльності; аналізу та програмування своєї діяльності в соціумі; методів роботи з родиною, надання їй допомоги і підтримки; методики роботи з різними "групами ризику", категоріями людей, які потребують особливої захисту (інваліди, люди похилого віку).

Для визначення рівнів підготовленості студентів до здійснення завдань соціально-педагогічної діяльності нами використано тестові завдання, апробація яких відбувалася в умовах Запорізького державного університету протягом двох років. Виконання тестових завдань дало змогу визначити закономірності й механізми соціалізації особистості, сформулювати вихідні теоретичні позиції побудови моделі підготовки майбутнього соціального педагога, показати регулятивні можливості цієї моделі у визначенні рівня професійного саморозвитку фахівця, здійснити аналіз індивідуальної, особистісної та суб'єктної детермінації саморозвитку студента закладу вищої освіти, а також з'ясувати сукупність психологічних ознак, які впливають на характер професійної діяльності соціального педагога, особистісних особливостей індивідуальності майбутнього фахівця.

З урахуванням результатів дидактичних досліджень (В.П.Беспалько та ін.) нами визначено чотири послідовних рівні засвоєння студента-

ми програмного матеріалу.

Перший рівень - впізнавання, тобто відтворення навчального матеріалу, властивостей, алгоритмів виконання завдань з підказуванням, властивий 10% студентів. Їхні знання не мають системного характеру, часто вони не можуть з належною глибиною і повнотою відтворити навчальний матеріал в адекватних термінах і поняттях, слабо орієнтуються в контексті матеріалу. Завдання, які вони виконують, простіші, не передбачають варіантів вибору.

Другий рівень - відтворення інформації, операцій, методів діяльності (алгоритмізована діяльність) - мають також 10% студентів. Їхні знання реалізуються на репродуктивному рівні тому вони часто відчувають утруднення в разі вибору варіантів відповіді, а також і відтворення власних позицій щодо навчального матеріалу із соціальної педагогіки.

Третій рівень - продуктивна реконструкція. Він властивий тим студентам, (а таких 60%), які виконують дії не за зразком, а спираючись на такі важливі якості соціального педагога, як широта мислення і його гнучкість, уміння оперувати поняттями і категоріями соціальної педагогіки і соціальної роботи. Ці якості спонукають прояв у студентів інтуїції при виборі правильних варіантів відповіді, формулюванні уявлення про проблеми та способи їхнього розв'язання.

Четвертий рівень - продуктивна творча діяльність, пов'язана із самостійним конструюванням варіантів відповідей, відповідністю їх поставленим у курсі соціальної педагогіки завданням. Таких студентів виявилось 20%.

Тестові завдання із перевірки якості знань ми доповнювали кількісними параметрами оцінки набутих умінь (їх перевіряли за допомогою практичних завдань, зокрема, таких, що вимагали проектування і моделювання студентами соціально-педагогічних ситуацій).

Розроблена нами процедура дослідження сприяла диференційному оцінюванню якості знань, умінь і деякою мірою навичок роботи соціального педагога, його потреб, почуттів та ідеалів, професійного сприйняття й ставлення студентів до соціальних явищ. Результати експериментальної роботи було доповнено даними опитування викладачів закладів вищої освіти, звітами і планами просвітницько-виховних закладів та іншими матеріалами з організації навчально-виховного процесу п'яти закладів вищої освіти України.

У дослідженні продемонстровано застосування принципу інтерпретації поняття готовності до професійної діяльності, виходячи із стану зорієнтованості викладачів і студентів на академічну успішність і

оволодіння професійними знаннями, навичками та уміннями.

Отже, проведене нами дослідження щодо визначення критеріїв і рівнів сформованості у студентів відділення соціальної педагогіки професійних знань та умінь свідчить про перспективність запропонованих методик. Їхню відповідність завданням освітньо-професійної програми. Викладені в дисертації положення передбачають втілення різнорівневої підготовки соціальних педагогів в університеті. Через певну специфіку, пов'язану з особливостями підготовки соціальних педагогів різних спеціалізацій, встановлення своїх цілей, змісту освіти, термінів навчання, забезпечує наступність, можливість продовжувати освіту в інших навчальних закладах. Багаторівнева підготовка і варіативність навчальних планів і програм дасть змогу максимально індивідуалізувати процес навчання.

Відповідно до завдань освітньо-професійного стандарту нами розроблено Програму формування умінь соціально-педагогічної діяльності соціального педагога, яка є інструментом аналізу теоретичної та практичної підготовленості студентів до роботи в соціумі. Вона передбачала характеристику основних умінь та програму вивчення студентами своєї соціально-педагогічної діяльності (самоспотереження і самоаналізу).

Проблема створення технологій як впровадження в соціальну педагогіку і процес підготовки майбутніх фахівців системного способу мислення, який інакше можна назвати систематизацією освіти, характеризується рядом перспектив її розв'язання. Перший аспект пов'язаний із розробленням освітньо-професійних програм, кваліфікаційних характеристик і тестів, які становлять стандарт соціально-педагогічної підготовки і потребує не лише узгодження зусиль представників закладів вищої освіти на рівні кваліфікаційної комісії при Міністерстві освіти, а й широкого обговорення цього стандарту із міністерствами, відомствами і установами, соціальними службами та іншими організаціями, зацікавленими в роботі цих спеціалістів. Ця робота розгортається успішно, але в умовах, коли фахівців такої або суміжної спеціальності готують понад 20 закладів вищої освіти України, потрібна консолідація всіх зусиль, щоб запобігти профанації цієї важливої галузі соціальної політики і соціальної освіти держави.

Другий аспект передбачає реалізацію спільних програм, спрямованих на опрацювання вимог до соціально-педагогічної освіти. Ці програми стосуються обмінів викладачами різних закладів для читання навчальних курсів, особливо із соціальної педагогіки та соціальної роботи з різними категоріями населення, спецкурсів із соціальної роботи та со-

ціально-педагогічної діяльності.

Третій аспект - це організація науково-дослідної діяльності студентів і висвітлення її результатів на міжвузівських наукових студентських конференціях, досвід проведення яких ми маємо в Запорізькому університеті, Київському університеті імені Тараса Шевченка та педагогічному коледжі при Київському університеті, в Харківському інституті культури. Творчий потенціал студентів дав змогу деяким з них по завершенні навчання вступити до аспірантури за спеціальністю "соціальна педагогіка", "теорія та історія педагогіки", "професійна педагогіка", які входять до номенклатури педагогічних спеціальностей, затверджених ВАК України.

Четвертий аспект технологічного забезпечення навчального процесу свідчить про перспективність виходу на модульно-рейтингову систему навчання як провідну форму організації навчально-виховного процесу і самостійної роботи у закладі вищої освіти. Її здійснення дає, безперечно, позитивні результати, привчає студентів до колективності, самостійності, ініціативності і творчості, тобто виробляє якості, що потрібні як у навчанні, так і у майбутній соціально-педагогічній діяльності.

П'ятий аспект технологічності і проєктивності творчої діяльності студентів цього фаху підкреслює необхідність не лише внутрішньо-вузівського, а й міжвузівського відбору обдарованих у соціально-педагогічному плані студентів. Це робить перспективними всеукраїнські олімпіади, досвід проведення яких має саме Запорізький університет. Олімпіади з різних предметів є однією із форм підвищення ефективності навчання у навчальному закладі. Бажання брати участь в олімпіаді, досягти перемоги, а також підготовка до неї змушує студента глибше вивчати відповідні фахові дисципліни, сприяє розумінню значущості теоретичних знань для практичної діяльності. Олімпіади ми проводили як із соціальної педагогіки, так і практичної психології.

У висновках підведено підсумки дослідження. Вони дають підставу вважати, що вихідна методологія є правильною, концепція дослідження плідною, визначені завдання реалізовано, мету досягнуто, а сукупність отриманих наукових результатів матиме важливе значення для теорії та історії педагогіки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. У теоретико-методологічному аспекті, важливо підкреслити, що: запропоноване нами розуміння соціальної педагогіки як науки і

практично спрямованої навчальної дисципліни дасть змогу встановити пріоритет інтелектуального і духовного потенціалів професії; сприяти насиченню ринку праці спеціалістами, які мають високий рівень професійної компетентності і мобільності, здатні забезпечити соціальну захищеність і соціальну реабілітацію різних категорій населення, усунути різні форми функціонування соціального невідгластва завдяки задоволенні потреб у перманентній і довічній освіті і самоосвіті;

- в основу професійної підготовки і формування особистості соціального педагога мають бути покладені системний, особистісно-діяльнісний та індивідуально-творчий підходи. З позицій системного підходу всі ланки педагогічної освіти повинні максимально стимулювати активність усіх основних структурних компонентів особистості соціального педагога в їхній єдності. Реалізація особистісно-діялісного підходу передбачає моделювання в процесі навчання і виховання студентів структури соціально-педагогічної діяльності. Індивідуально-творчий підхід, долаючи масово-репродуктивний характер сучасної педагогічної освіти, виводить його на особистісний рівень, забезпечує виявлення і формування в студентів творчої індивідуальності;

- формування особистості соціального педагога може бути інтегровано на основі стратегії, яка реалізує такі принципи: єдність соціально-морального, загальнокультурного і професійного розвитку особистості майбутнього спеціаліста в умовах широкої гуманітаризації педагогічної освіти; врахування новітніх технологій розвитку і функціонування соціуму; фундаменталізація педагогічної освіти у взаємозв'язку із її практичною спрямованістю; варіативність, динамічність змін у змісті, формах та методах підготовки соціального педагога і соціального працівника, практичного психолога відповідно до вимог сьогодення і прогнозів на майбутнє; демократизація педагогічної освіти, а також життєдіяльності закладів вищої освіти, яка передбачає розвиток активності, ініціативи і творчості учасників педагогічного процесу, впровадження різних форм самоврядування.

Відповідно до теоретико-методологічного аспекту дослідження було реалізовано його організаційний аспект, спрямований на розроблення змісту і технології соціально-педагогічної освіти. Зміст освіти соціального педагога, відображений у концепції організації навчання, становить масив інформації та алгоритмів формування умінь і навичок спеціаліста, який відобразився в освітньо-професійній програмі. Він забезпечує органічну єдність прикладних, фундаментальних і методологічних знань, які є основою професіоналізму і загальної культури, широкої орієнтації у підходах до розв'язання нових проблем

і вирішення нових завдань.

Властивий сучасному розвиткові цивілізації динамізм, посилення її культурно-творчого аспекту, небачені досі рухливість і мінливість змісту професійної праці об'єктивно вимагають, щоб вища школа стала інститутом відтворення культури.

На жаль, **особистісний**, технократичний підхід до підготовки спеціалістів, що існує нині, породжує драматичну ситуацію, при якій вони опиняються поза контекстом світової та вітчизняної культури, не підготовлені до реалізації культуротворчих функцій. Тому сьогодні потрібно піклуватися про те, щоб соціально-педагогічна освіта за своїм змістом стала практичним людинознавством, своєрідною практичною педагогічною антропологією. Цінності і норми культури, мистецтво, мораль, досягнення духовної сфери життя повинні створити атмосферу звернення до людської особистості, проникнення в усі структури цілісного педагогічного процесу, сприяння його орієнтації на гуманітарно-особистісний розвиток майбутніх спеціалістів.

Об'єктивна єдність загальнокультурного, соціально-морального розвитку особистості спеціаліста, закладена в меті соціально-педагогічної освіти, актуалізує формування у студентів професійно-педагогічної культури. Стосовно соціального педагога і соціального працівника, вона являє собою упорядковану сукупність загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій та якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичної технології соціально-педагогічної діяльності. Така культура дає змогу працівникові соціально-педагогічної сфери занурюватися у внутрішній світ людини, дитини, вивчати і діагностувати рівень їхнього розвитку, відкривати перед ними основи духовного життя людства. Отже, культурологічний підхід до формування змісту професійної підготовки соціальних працівників створює умови для самовизначення студентів у культурі.

Важливою умовою реалізації культурологічного підходу є особистісна зверненість педагогічного процесу, яка дає змогу розглядати як повноправні суб'єкти освіти і культури вихованців і педагога, а зміст освіти розкривати в контексті загальної та професійної культури.

Оскільки культура невіддільна від творчості, педагогічний процес слід трактувати й реалізувати як співтворчість, а це дає підстави виділити ще один його компонент - **культуру педагогічної взаємодії**, яку створюють її учасники, зокрема, навчаючи соціальним діям. Поряд із культурологічним підходом в основу формування змісту соціально-педагогічної підготовки різних рівнів нами покладено ідею фундамен-

талізації, яка знайшла підкріплення в результатах дисертаційного дослідження. Широта, глибина філософських, загальнокультурних і спеціальних знань запобігає перевантаженню студентів навчальною інформацією. Відомо, що бажання осягти великий обсяг знань без належної систематизації та фундаменталізації веде до того, що студент не встигає емоційно пережити їхній зміст як надбання власної культури. Нами під час дослідження було створено умови для особистісного занурення студента в професійну діяльність як частину людської культури, що не тільки забезпечує просте відтворення вже відомого соціального досвіду, а й розширює це відтворення, збагачує його внаслідок творчого розвитку особистості майбутнього спеціаліста.

Важливим умовою формування професійної культури є досвід діяльності студентів у демократично організованому навчанні, відмова від традиційної структури взаємодії викладачів і студентів. Педагогічні технології, якими мають оволодіти майбутні соціальні педагоги і соціальні працівники, передбачають встановлення педагогічно доцільних взаємин викладачів і студентів, відбір і застосування активних демократичних форм і методів професійної підготовки, що стимулюють самодіяльність студентів, регулюють взаємодію шляхом пізнання і самопізнання, організації і самоорганізації, контролю та самоконтролю. Такі взаємини складаються на основі самостійності студентів і добровільного визнання ними стимулюючої ролі викладача, що виявляється в прагненні вчитися у нього, спілкуватися з ним, наслідувати його.

Великі резерви щодо цього має модульна система навчання, яка відкриває нові можливості діалогізації педагогічного процесу, вимагаючи перетворення панівної позиції викладача і підкореної позиції студента на рівноправні позиції людей, які співпрацюють один з одним. Таке перетворення пов'язане з тим, що викладач не стільки навчає, скільки актуалізує, стимулює прагнення студента до загального і професійного розвитку, створює умови для його самостійного руху. Студенти мають можливість вибирати самостійну стратегію здобуття соціально-педагогічної освіти на різних рівнях, варіанти яких розроблено і впроваджено нами у навчальний процес Запорізького державного університету та інших закладів вищої освіти України. В такий спосіб реалізується система спецкурсів, спецсемінарів, рольових і ділових ігор, олімпіад та конкурсів із різних напрямів соціогуманітарних знань, філософії та культури. Ці аспекти змісту педагогічного процесу втілено нами у навчальних програмах, у розробках, присвячених самовизначенню і самооцінці соціальних педагогів всіх рівнів.

Виконане дослідження не претендує на вичерпність проблем, які в

ньому порушено. Подальшого розвитку потребують такі з них, як соціально-педагогічна і культурологічна підготовка соціальних педагогів у процесі їхньої позанавчальної діяльності; взаємодія закладів вищої освіти України у формуванні соціально-правової культури студентів; формування творчих якостей соціальних педагогів і спеціалістів із соціальної роботи під час педагогічної практики.

Основні результати дослідження висвітлено в таких публікаціях:

I. МОНОГРАФІЇ, ПІДРУЧНИКИ, НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ

1. Мищик Л.И. Профессиональная подготовка социального педагога (педагогический, психологический и управленческий аспекты): Монография. - Запорожье: Промінь, 1996. - 102 с.
2. Міщик Л.І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: Монографія (Відпов. ред. Л.Г.Коваль. - Запоріжжя: Промінь, 1997. - 370 с.
3. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка: Навч. посібник.- К.: ІЗМН, 1997. - 140 с.
4. Конфликтология: Учеб. пособие (Сост. Э.И.Белуцова, Л.И.Мищик. - Запорожье: Промінь, 1993. - 132 с. (авторських 88 с.)
5. Основні поняття і терміни педагогічної соціології: Словник (Колектив авторів. - К.: НІП АПН України, 1995. - 79 с. (авторських 3 с.)
6. Психолого-педагогические проблемы развития личности: Учеб. пособие (Белуцова Э.И., Мищик Л.И., Бойко В.Э. - Запорожье: Промінь, 1994. - 192 с. (авторських - 79 с.)
7. Психодиагностика в начальной школе: Метод. пособие (Белуцова Э.И., Бойко В.Э., Мищик Л.И. - Запорожье: Полиграф, 1994. - 184 с.
8. Рефлексивная психология и педагогика творческого мышления (Семенов И.Н., Степанов С.Ю., предисловие Мищик Л.И. - Запорожье: Промінь, 1992. - 142 с. (авторських - 4 с.)
9. Игры в учебном процессе: Учеб. пособие. - К.: Рад.школа. - 1987. - 230 с. (авторських 40 с.)

II. ПРОГРАМИ, МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

10. Готовность ребенка к школе. Метод. рекомендации (Мищик Л.И., Белуцова Э.И., Губа Н.А.) - Запорожье: Промінь, 1991. - 51 с. (ав-

торських - 25 с.)

11. Педагогическая практика в детско-юношеской спортивной школе: Метод. указания (Коллектив авторів. - Запорожье: Промінь, 1990. - 96 с. (авторських 32 с.)

12. Психологическая диагностика развития учащихся (Белоусова З.И., Мищик Л.И., Матвиенко К.А. - Запорожье: Промінь, 1990. - 36 с. (авторських - 15 с.)

13. Психодиагностика коммуникативной культуры учителя: Метод. рекомендации (Приходько Н.И., Белоусова З.И., Мищик Л.И. - Запорожье: Промінь, 1992. - 34 с. (авторських 10 с.)

14. Професійне спілкування: Метод. рекомендації (Білоусова З.І., Міщик Л.І., Загорська Н.В. - Запоріжжя: Промінь, 1992. - 23 с. (авторських 9 с.)

III. СТАТТІ В НАУКОВИХ ЖУРНАЛАХ І ЗБІРНИКАХ

15. Мищик Л.И. Рефлексивно-психологические аспекты личностно-ориентированной подготовки социальных педагогов // Инновационная деятельность в образовании. - N 4. - 1994. - С.4-8.

16. Мищик Л.И. Психолого-педагогическая концепция специальности "Социальный педагог", // Гуманизация образования. - 1994. - N 1. - С. 51-54.

17. Міщик Л.І. Апробація концепції експериментального навчання в процесі психологічної освіти // Психологічна освіта в системі вищої школи: Матеріали Всеукр. науково-метод. конференції, 1996, Одеса. - К.: Клас, 1997. - 192 с. (авторських 4 с.)

18. Мищик Л.И. Элементы личностно-ориентированной концепции подготовки социальных педагогов // Управління сучасними навчально-виховними закладами освіти: Матеріали конференції, 1996. - Запоріжжя, 1996. - 300 с. (авторських 6 с.)

19. Мищик Л.И., Голованова Т.П. Подготовка социальных работников-управленцев современных образовательных учреждений // Управління сучасними навчально-виховними закладами в системі освіти: Матеріали конференції, 1996. - Запоріжжя, 1996. - 300 с. (авторських 4 с.)

20. Мищик Л.И., Гапон Ю.А. О социально-педагогической концепции воспитания // Социально-педагогические проблемы воспитания детей и учащейся молодежи: Материалы Всесоюз. научно-метод. конференции, Запорожье, 1991. - М.: МАИ, 1991. - 121 с. (авторських 8 с.)

21. Мищик Л.И., Орлянский С.Ф. Концепция национального воспитания и вопросы диагностики воспитательной работы в вузе // Вопросы со-

циологической диагностики высших учебных заведений. - Вып.1. - Запорожье, 1995. - С7 39-44.

IV. ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ, МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЙ

22. Мищик Л.И., Репецкий Ю.А. Стратегия вузовской подготовки менеджеров // Тези Міжнар. наук.-практ. конф. "До прогресу в економіці через освіту". - Запоріжжя: Промінь, 1993. - 136 с. (авторських 2 с.)

23. Мищик Л.И. До проблеми історичного походження соціальної педагогіки та педагогічної соціології // Тези доповідей наук.-практ. конф. "Соціологія і школа". - Миколаїв, 1994. - 95 с. (авторських 2 с.)

24. Мищик Л.И., Андриенко Е.С. О роли психодиагностики в профессиональной деятельности учителя // Тези доповідей наук.конф. викладачів і студентів Запор. ун-ту. - Вып. IV. - Ч.П. - Запоріжжя, 1994. - 191 с. (авторських 2 с.)

25. Мищик Л.И., Репецкий Ю.А. Рефлексивная технология обучения // Тезисы докладов Междунар. конф. "Повышение качества подготовки специалистов". - Одесса, 1992. - 170 с. (авторських 2 с.)

26. Мищик Л.И., Белоусова З.И., Бойко В.З. Рефлексивная педагогика как условие психического здоровья детей // Тезисы докладов Всеукр. конф. "Социальные аспекты психического здоровья детей и подростков". - Одесса, 1994. - 208 с. (авторських 3 с.)

27. Мищик Л.И., Белоусова З.И., Бойко В.З. Проблема творчества в подготовке педагогических кадров // Тези доповідей міжрегіональної конф. "Психологічна наука і сучасний заклад народної освіти", - Запоріжжя, 1994. -190 с. (авторських 3 с.)

28. Мищик Л.И., Голованова Т.И. Социально-педагогическая служба в школах нового типа // Тезисы докладов и сообщений Междунар. научн.-практ. конф. "Школа нового типа". - Запорожье, 1993. - 135 с. (авторських 2 с.)

29. Мищик Л.И., Белоусова З.И. К вопросу о психологической культуре руководителя // Тезисы докладов научн.-практ. конф. "Воспитательный потенциал трудового коллектива и пути его повышения". - Запорожье, 1991. - 140 с. (авторських - 2 с.)

30. Мищик Л.И., Белоусова З.И. Гуманитаризация профессионального становления личности педагога // Тезисы докладов Всесоюзн. научн.-метод. конф. "Социально-педагогические проблемы воспитания детей и учащейся молодежи". - Запороже, 1991. - 300 с. (авторських 2с.)

31. Почернина Е.А., Белоусова З.И., Мищик Л.И. Самостоятельная работа как метод прогрессивного обучения и воспитания творческой личности // Тезисы докладов Межвуз. конф. "Методы активного обучения и деловые игры в уч. процессе", Иркутск, 1990. - Челябинск, 1990. - 129 с. (авторських 2 с.)

32. Мищик Л.И., Бойко В.З. Педагогическая рефлексия в психологической подготовке учителя в работе с конфликтом // Тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. "Конфлікт в суспільстві: діагностика і профілактика". - К.: Чернівці, 1995. - 400 с. (авторських 2 с.)

33. Мищик Л.И. Проблемы психологической готовности студентов университетов к педагогической деятельности // Тези доповідей наук. конференцій викладачів і студентів. - Вип.5. - Ч.ІІ. - Запоріжжя, 1996. - 220 с. (авторських 2 с.)

34. Мищик Л.И. Организация и управление процессом формирования образа мышления в системе профессиональных качеств социального работника // Тези доповідей наук. конференцій викладачів і студентів. - Вип.6. - Ч.ІІ. - Запоріжжя, 1996. - 280 с. (авторських 2 с.)

35. Мищик Л.И., Довбыш А.В., Стрельбицкий Л.В. Влияние учебного процесса на кардиореспираторную систему шестилетних детей // Тезисы докладов Междунар. конф. "Рациональное использование, охрана, воспроизводство биологических ресурсов и экономическое воспитание". - Запорожье, 1988. - 480 с. (авторських 2 с.)

36. A contribution to the question about the reasons of delquent adolescents // Тезисы докладов Междунар. конф. "Биология и политика". - Симферополь; Крым, 1994. - 62 с.

37. The psychological-pedagogical conception of social pedagogists' training // Тезисы докладов V Междунар. конгресса психологов. - Афины, 1995. - 950 с. (авторських 2 с.)

38. Мищик Л.И., Белоусова З.И. К вопросу о технологии профессиональной подготовки в условиях рыночной экономики // Тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. "Гуманітарна підготовка інженерних кадрів". - Запоріжжя, 1993. - 250 с. (авторських 2 с.)

39. Мищик Л.И., Белоусова З.И. Гуманитаризация профессионального становления личности педагога // Тезисы докладов Всесоюзной научно-методич. конф. "Социально-педагогические проблемы воспитания детей и учащейся молодежи. - Запорожье, 1991. - 320 с. (авторських 2 с.)

Мищик Л.І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних

наук із спеціальності 13.00.05 - соціальна педагогіка. Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ, 1997.

Теоретично обґрунтовуються психолого-педагогічні, методичні та управлінські аспекти, сутність і зміст концептуальної моделі професійної підготовки соціальних педагогів у закладі вищої освіти. Виявлялось науково-методичне забезпечення цього фаху на різних рівнях підготовки соціальних педагогів в Україні. Визначаються професійно значущі якості соціального педагога, особливості організації соціально-педагогічної практики, ступені та рівні готовності соціальних педагогів до роботи у різних соціальних інститутах та установах. Розроблено й експериментально апробовано у вузах України концепції і технології підготовки соціальних педагогів.

Ключові слова: соціальний педагог, кваліфікаційні вимоги, професійно значущі якості, соціально-педагогічна адаптація, реабілітація, допомога, захист, профілактика, підтримка, технологія, особливості та етапи професійної підготовки.

Мищик Л.И. Теоретико-методические основы профессиональной подготовки социального педагога в высших образовательных учреждениях. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.05 - социальная педагогика. Киевский университет имени Тараса Шевченка, Киев, 1997.

Теоретически обосновываются психолого-педагогические, методические и управленческие аспекты, сущность и содержание концептуальной модели профессиональной подготовки социальных педагогов в высших образовательных учреждениях. Определяется научно-методическое обеспечение этой профессии на различных уровнях подготовки социальных педагогов в Украине. Выявляются профессионально значимые качества социального педагога, особенности организации социально-педагогической практики, ступени и уровни готовности социальных педагогов к работе в различных социальных институтах и учреждениях. Разработана и экспериментально апробирована в вузах Украины концепция и технология подготовки социальных педагогов.

Ключевые слова: социальный педагог, квалификационные требования, профессионально значимые качества, социально-педагогическая адаптация, реабилитация, помощь, защита, профилактика, поддержка, технология, особенности и этапы профессиональной подготовки.

Mischik L.I. Theoretical and metodological foundations of training Social Pedagog in higher educational institutions.

Manuscript thesis for submitting Doctor degree of Pedagogical Sciences in field 13.00.01 - the theory and history of Pedagogics. Kyiv university, Kyiv, 1997.

Psycho-pedagogical, methodical and managerial aspects, essence, content and conceptional model of social pedagogs professional training are theoretically substantiated in higher educational institution. Specific characteristics and strategy of pedagogical process are determined. Social pedagogs significant features, peculiarities of different kinds of practical work, degrees, and levels of social pedagogs training are analysed. The programme and methods of social pedagogs training is worked out and approved in Ukrainian higher educational institutions.

Key words: social pedagog, qualificational demands, professionally, significant features, social-pedagogical adaptation, rehabilitation, assistance, defence, prevention, support, social-pedagogical work.

AB 38.999
AB 38.999

Підписано до друку 19.11.97.
Різографічний друк.
Тираж 100 примірників.
Віддруковано СП "Різо-Принт",
Київ, вул Дмитрівська, 30,
тел./факс (044) 216 4298, 216 2910, 216 5431